

як піонерна, прогнозного планування, проактивна, збалансована та лідера. Ці моделі можна використувати окремо, разом або в будь-якій комбінації, проте пам'ятати якої загальної стратегії дотримується компанія. На закритому національному галузевому ринку більш дієвими будуть агресивна модель стратегічної поведінки, модель прогнозного планування, реакційна, збалансована та лідера. І це очевидно, адже ринок має дуже високі вхідні та вихідні галузеві бар'єри, тому щоб на ньому залишитися, організація повинна поводити себе агресивно по відношенню до інших учасників для утримання та розширення своїх позицій. Але це потрібно робити з найменшими втратами, тому актуальними також будуть моделі прогнозного планування та збалансована. При жорсткій боротьбі можуть виникнути непередбачувані ситуації, тому реакційна модель також зазначена.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що структура галузевого ринку та поведінка на ньому є поняттями взаємообумовленими. Визначені нами моделі стратегічної поведінки можна в різних комбінаціях радити для підприємств для різних типів галузевих ринків. При виборі певної моделі стратегічної поведінки потрібно

пам'ятати, що вона ефективно буде реалізовуватися лише в межах затвердженої корпоративної стратегії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ансофф И. Стратегическое управление : Сокр. пер. с англ. / Науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
2. Динз Грейм К победе через слияние. Как обратить отраслевую консолидацию себе на пользу / Грейм Динз, Фриц Крюгер, Стафан Зайзель ; Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 252 с.
3. Наливайко А.П. Теория стратегии предприятий. Современный стан та напрямки розвитку : монографія. – К. : КНЕУ, 2001. – 227 с.
4. Шерер Ф., Росс Д. Структура отраслевых рынков : Пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 698 с.
5. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання : монографія. – К. : ННЦ АІЕ, 2010. – 465 с.
6. Лозовик Ю.М. Стратегічна поведінка підприємства на олігополістичному ринку (на прикладі українських підприємств-виробників мінеральних добрив) : автореф. дис. ... к.е.н. : 08.00.04 / Лозовик М.Ю. ; ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана». – К., 2008. – 20 с.
7. Бельтюков Є.А., Некрасова Л.А. Конкурентна стратегія підприємства: Сутність та формування на основі оцінки рівня конкурентоспроможності // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2014. – № 2(12). – С. 6-13.
8. Поліщук М.Ю. Проблеми ідентифікації галузевих ринків // Економіка та підприємництво. – К. : КНЕУ, 2012. – № 28. – С. 136-143.

УДК 330.46

Пономаренко Т.В.
*кандидат економічних наук,
докторант кафедри обліку, аналізу, аудиту
та адміністрування підприємств ГМК
Криворізького національного університету*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті поглиблено змістовне наповнення категорії «стійкість розвитку підприємства» на основі синергетичного підходу. Представлено трансформацію інформаційного поля економічної системи відповідно до етапів її розвитку та дисипації. Акцентовано увагу на просторово-часових параметрах інформаційного забезпечення стійкості розвитку.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, динамічна рівновага, стійкість розвитку, флуктуації, бифуркація, цінність інформації, конструкт.

Пономаренко Т.В. ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТОЙКОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье углублено содержательное наполнение категории «устойчивость развития предприятия» на основе синергетического подхода. Представлена трансформация информационного поля экономической системы в соответствии с этапами ее развития и диссипации. Акцентируется внимание на пространственно-временных параметрах информационного обеспечения устойчивости развития.

Ключевые слова: информационное обеспечение, динамическое равновесие, стойкость развития, флуктуации, бифуркация, ценность информации, конструкт.

Ponomarenko T.V. INFORMATION SUPPORT RESISTANCE OF COMPANIES

The article deeply meaningful content category «sustainability of the company» based on a synergistic approach. Presented by the transformation of the economic system information field according to the stages of its development and dissipation. Attention is focused on spatial-temporal parameters of information support sustainability.

Keywords: information security, dynamic balance, resistance development, fluctuations, bifurcation, the value of information, construct.

Постановка проблеми. Останнім часом більшість вчених визнає самостійним видом економічних ресурсів інформацію, яка, на відміну від матеріальних, не схильна до впливу з боку просторових обмежень і закону збереження речовини і енергії. Усвідомлюючи пріоритетну роль інформації, переважна кількість

наукових праць на сьогодні орієнтована на організаційні аспекти формування інформаційного базису як необхідної умови підвищення результативності господарської діяльності організацій. Високий ступінь стратегічної придатності інформації, внаслідок здатності до самозростання і капіталізації в процесі ви-

користання, актуалізує проблематику її дослідження в контексті формування передумов позитивного вектору розвитку підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні основи дослідження сутності та ролі інформаційних чинників у системі ринкових відносин сформовано у роботах Д. Белла, К. Вальтхаута, К. Ерроу, В. Іноземцева, П. Друкера, Р. Коуза, А. Маршалла, М. Портера.

У контексті досліджуваної автором проблематики особливої уваги заслуговують здобутки О.М. Вольської, Н.С. Миколайчук [1], М.І. Зименко [2], Г.І. Лановської [3], Н.О. Лоханової [4], В. Ситніченко, Г. Кисельова [5], Н.В. Шандової [6]. У цих працях увага сконцентрована переважно на інформаційних аспектах прогнозування стійкого розвитку підприємства, механізмах збору та використання інформації, мінімізації ризиків її втрати. Натомість поза увагою науковців залишаються питання структуризації інформаційних потоків відповідно до етапів розвитку підприємства.

Формування цілей статті. Метою статті є поглиблення дослідження складної природи та загальносистемного значення інформаційного забезпечення розвитку підприємства на основі декомпозиції предметної сфери за трьома семантичними зонами, а саме: 1) висвітлення економічної сутності стійкості розвитку підприємства на основі синергетичного підходу; 2) розкриття трансформації інформаційного поля економічної системи відповідно до етапів її розвитку та дисипації; 3) розкриття просторово-часових параметрів руху інформаційних потоків.

Виклад основного матеріалу. Інформаційне поле сучасної економічної системи має ієрархічну структуру, сформовану рівнями управлінських потреб. Базовими вимогами до його створення є забезпечення комплексності, синхронізації, єдності інформації та релевантності даних. Процес рецепції інформації продукує потужний структуруючий ефект, що полягає в упорядкуванні системи та надає імпульс її руху, стійкість якого традиційно визначається:

1) стійкість функціонування – здатність організації забезпечувати припустиме відхилення параметрів від вектора динамічної рівноваги під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів на певному етапі розвитку;

2) стійкість розвитку – здатність економічної системи забезпечувати заплановану траєкторію свого розвитку з урахуванням екзогенних та ендогенних умов.

Варто відзначити, що філософія формування стійкості повинна ґрунтуватися на визначенні балансу стійкості підприємства та можливостей його розвитку, оскільки розвиток руйнує його рівновагу, внаслідок іманентності дискретних стрибків, які і створюють стан нестабільності. Подолання логічного антагонізму понять «стійкість» та «розвиток» здійснено шляхом їх логічного поєднання у дві категорії «стійкість розвитку» та «стійкий розвиток». При цьому перше характеризує вже сам процес розвитку підприємства, постійність і безперервність його змін у напрямі вдосконалення з метою переходу на якісно новий рівень діяльності [7]. Друге поняття має більш дискусійний характер та визначається кризь призму наступних положень: забезпечення у тривалому періоді високих показників результативності діяльності підприємства; наявність, ефективність використання та нарощення потенціалу організації; безперервність та прогресивність зміни у структурі та в системі управління компанією; перехід від одного якісного стану еко-

номічної системи до більш прогресивного при збереженні параметрів стійкості.

На думку автора, словосполучення «стійкий розвиток» переважніше понятійно-категоріальний апарат економічної науки, оскільки не має логічного трактування (за виключенням екологічних аспектів функціонування систем), не розкриває антагонізм стабільності функціонування і прогресивних змін діяльності організації та ототожнюється з власне розвитком суб'єктів господарювання. Відтак, у подальшому автор буде оперувати поняттям стійкості розвитку, що супроводжується численними флуктуаціями, що призводять до втрати динамічної рівноваги.

Амплітуда флуктуацій у часі має значні коливання. Масштабний вплив факторів середовища функціонування підприємства призводить до максимальних її значень. Економічна система, що орієнтована на проактивний характер процесів акумулювання інформації, здатна суттєво зменшити амплітуду флуктуацій. При цьому важливого значення набуває не лише процес накопичення інформації, а й оцінювання її новизни та цінності, яка завжди пов'язана з її конкретним отримувачем, з конкретною метою, яку він хоче реалізувати, і з конкретними можливостями реалізації цієї мети.

Забезпечення економічної стійкості суб'єктів господарювання передбачає відбір інформації відповідно до сформованих пошукових критеріїв, які визначають спрямованість вектору еволюції. Хаотичність акумулювання інформації призводить до неупорядкованого напрямку руху економічної системи. Відповідно до цих положень, забезпечення комплексності та конструкційної цілісності компанії зумовлено підвищенням цінності однієї інформації з відповідним зниженням іншої. В цілому, процес акумулювання інформації повинен відповідати таким вимогам: забезпечення достовірності, адекватності, актуальності, своєчасності, чіткості, репрезентативності та змістовності.

Етап наближення до стану динамічної рівноваги передбачає максимально повне засвоєння та ефективне використання інформації, що створює передумови для подолання внутрішніх протиріч та дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища. Це забезпечує цілісність економічної системи, але унеможливує її розвиток. З огляду на це, упродовж певного інтервалу часу траєкторія розвитку підприємства залишається без змін відповідно до попередніх цільових установок.

Наближення до точок біфуркації генерується втраченою цінністю інформації та підвищенням рівня її складності. Ми цілком погоджуємося з С.П. Курдюмовим та Г.Г. Малинецьким, що результатом нарощення амплітуди та частоти флуктуацій є перехід від повторюваного та загального до унікального та особливого [8]. Відтак, нерівноважний стан, на нашу думку, не є ознакою втрати стійкості, а можливістю повернення у стан рівноваги, внаслідок генерування нової інформації вищого рівня цінності, ключовими ознаками якої є практична відсутність обмежень в кількості користувачів та високий ступінь стратегічної придатності.

Флуктуації системи поблизу точок біфуркації дозволяють визначити найбільш прийнятний вектор розвитку суб'єкта господарювання з точки зору його внутрішнього стану та умов зовнішнього середовища. Це забезпечується оптимальним вибором цілей (атракторів) з множини можливих. При цьому, з одного боку, цей вибір характеризується відсутністю жорсткого детермінізму, з іншого, дозволяє сфокусуватися на пріоритетних напрямках формування стійкості.

Каталізатором біфуркацій як моделюючих суб-стантив розвитку підприємства, з одного боку, є поява принципово нової інформації, з іншого, – її кількісно-якісне зростання (рис. 1). Вважаємо, що кількісне накопичення інформації за силою впливу іноді може бути рівнозначним появі нової, однак, механізм впливу – принципово різний. Результатом використання інформації на цьому етапі є переструктурування організації, зміна цільових орієнтирів її діяльності. Теорія синергетики акцентує увагу на випадковому характері флуктуацій інформації та ідентифікує процес її накопичення як недетермінований. Авторська позиція полягає у тому, що виникнення та акумулювання інформації перебуває під впливом законів трансформації: поява якісно нової інформації є функцією попереднього етапу її засвоєння.

Ускладнення інформаційного контуру організації нерозривно пов'язане з її розвитком, який синергетика трактує як фазові переходи. На жаль, у синергетичних та системних дослідженнях не відзначено, що для переходу системи в інший стан, а отже її розвитку повинні досягти певних значень не тільки параметри самої системи, але й її оточення, яке відіграє суттєву роль в ентропійно-негентропійному обміні. Оточення може бути для системи генератором ентропії; оточення може виступати фактором порядку, оскільки ті ж флуктуації, підсилюючись, підводять систему до порогу самоорганізації; може відбуватися відтік ентропії з системи в оточення; в оточенні можуть знаходитись системи, кооперативний обмін ентропією з якими дозволяє підвищити ступінь упорядкування. Таким чином, зовнішній вплив на систему з боку її оточення зумовлює непередбачуваний характер її розвитку.

Стійкість розвитку у авторському розумінні полягає у повторенні паттернів стійкості на новому, більш якісному рівні. Відсутність однозначних підходів до понятійно-категоріального апарату «розвиток підприємства» зумовлює об'єктивну необхідність його розмежування на такі етапи: 1) адаптація (приспособлення до змін ринкових умов господарювання); 2) зростання (нарощення кількісних параметрів системи в умовах безперервних флуктуацій зовнішнього середовища); 3) власне розвиток (забезпечення досягнення цільових орієнтирів у довгостроковому періоді).

Період адаптації дозволяє отримати нестійку рівновагу, що має високий ступінь залежності від турбулентності середовища функціонування підприємства. Забезпечення позитивного вектору його зростання продукує утворення динамічної рівноваги, що формується завдяки оптимальній відповідності між стійкістю та мінливістю, самоорганізацією та хаосом системи. Ця рівновага є відносним поняттям, оскільки є стійкою лише певний проміжок часу. В результаті компанія, навіть після успішного переходу в новий стан рівноваги, має тенденцію повертатися на нижчий рівень. Перевага підприємства вважається стійкою, якщо вона є глобальною, тобто стійкою у часі та забезпечує стратегічний успіх.

Будь-яка економічна система функціонує та еволюціонує у просторо-

рово-часовому континуумі. Трансформацію інформації у просторі та часі синергетика пов'язує з її джерелами та стоками, для яких властивим є нелінійний характер змін. При цьому стоки провокують утворення рівноважних структур, джерела – нерівноважних еволюціонуючих структур. Швидкість процесів акумулювання, сприйняття, переробки, засвоєння та використання інформації прямо пропорційна швидкості розвитку суб'єктів господарювання (тривалість етапів, стадій розвитку тощо). Відповідно, стійкість розвитку підприємства зумовлена наявністю перманентних каталізуючих інформаційних факторів, що прискорюють появу стану біфуркації. Представлена логіка формалізовано може бути представлена таким чином:

$$\text{Стійкість} = \begin{cases} f(I, T) \leftarrow \text{Інформаційно-часові параметри} \\ f(P, T) \leftarrow \text{Просторово-часові параметри} \\ f(I, P) \leftarrow \text{Інформаційно-просторові параметри} \end{cases}$$

У філософському трактуванні інформаційний простір являє собою сукупність результатів семантичної діяльності людства. Для правильного розуміння його універсальності виокремлюють реальну, концептуальну та перцептуальну сфери. Реальна сфера віддзеркалює об'єктивні процеси і явища. Концептуальна сфера інформаційного простору віддзеркалює наукове уявлення про реальний стан речей (у т.ч. у вигляді наукових концепцій, методологій, моделей тощо). Нарешті, перцептуальна сфера – це сфера індивідуальних оцінок дослідника з урахуванням його схильностей, наукових переконань, здатностей до аналітичної роботи тощо.

Враховуючи, що предметна сфера стійкості розвитку підприємства залишається слабко структурованою, а в процесі її дослідження домінує індивідуалістичний підхід, інформаційну природу простору стійкості розвитку суб'єктів господарювання О.М. Гребешкова [9, с. 232-233] пропонує розкривати через форми руху інформації, що виділяються: 1) на основі предметної орієнтації інформаційних ресурсів

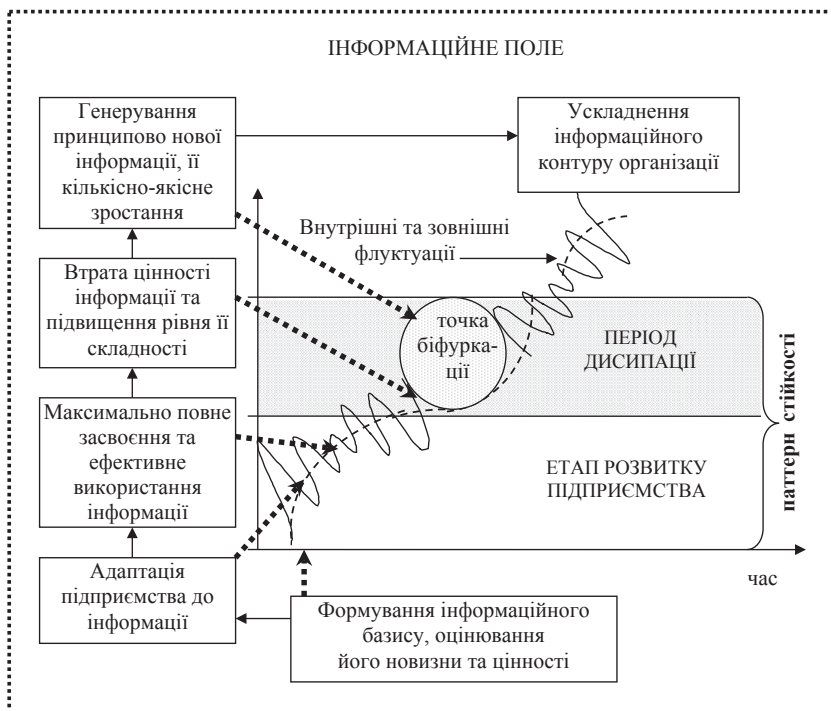

Рис. 1. Архітектура інформаційного забезпечення стійкості розвитку підприємства

Розроблено автором

на дослідженні розвитку підприємств; 2) на засадах упорядкування наукових методів та прикладних прийомів їх організації; 3) з урахуванням когнітивних та компетенційних характеристик інформаційних суб'єктів, що беруть участь в розвитку підприємства.

Акцентування уваги на інформаційній природі просторового підходу до стійкості розвитку підприємства, дозволяє: підтримувати необхідний інформаційний потенціал; розробляти системи спеціальних методів і прийомів відбору та систематизації інформаційного масиву, що утворює єдиний підхід з боку зацікавлених осіб до інтерпретації результатів обробки інформаційного масиву прийняття управлінських рішень щодо виявлення передумов розвитку та оцінки його результативності; розширювати межі сприйняття та розуміння процесів розвитку з боку зацікавлених осіб (дослідників, безпосередніх учасників проектів і програм розвитку, а також регулюючих і контролюючих органів влади).

Системне та комплексне використання інформації генерує перманентний процес зростання інформаційних факторів, тобто у процесі їх споживання, суб'єкт отримує досвід, який створює вихідні умови для позитивного розвитку. Важливого значення при цьому набуває співставлення отриманих результатів з прогнозними очікуваннями, що дозволяє суб'єкту проаналізувати рівень їх відповідності. Це актуалізує проблематику оцінювання функціонально-імовірнісного стану об'єкта, як сукупності можливих значень цільових параметрів, що відображають мету його функціонування та ймовірність їх досягнення. Вони характеризуються наступними показниками: сподіваним значенням параметру; тривалістю проміжку часу, протягом якого можна забезпечити значення параметру; імовірністю, що протягом даного часу цей параметр буде не нижче цільових значень [10, с. 224].

Діагностування економічної стійкості підприємства передбачає її порівняння з певним синтетичним конструктом, який виражає їх цільовий стан. Доцільність використання терміну «конструкт» зумовлюється двома ключовими моментами:

- «конструкт» – це система, побудована (*constructed*) на базі досвіду ведення господарської діяльності або осмислення кращої практики ведення бізнесу;

- «конструкт» – це система пояснення економічних результатів-наслідків середовища функціонування підприємства, його внутрішніх процесів, його бачення стратегії розвитку тощо, тобто система бачення та інтерпретації економічних явищ.

Конструкти виступають певною аналітичною шкалою, за якою ті чи інші характеристики діяльності підприємства, події навколишнього оточення, управлінські рішення групуються навколо трьох базових суджень – позитивно впливає, негативно впливає, невизначений вплив. Узагальнення такого роду чи групування атрибутів відбувається у певному інформаційному полі (корпоративному контексті), що дозволяє говорити про релевантність таких конструктів і необхідність їх перегляду, згідно зі зміною контексту аналізу.

Інформаційне забезпечення процесів розвитку створює передумови для ефективності управління такими процесами. Доречно звернути увагу на той факт, що зміни на еволюційній фазі розвитку компанії є порівняно більш передбачуваними та контрольованими з боку менеджменту, ніж події, що відбуваються під час революції [11, с. 43]. Навіть у точках біфуркації системи мають певні закономірності поведінки, які виявлені концепціями самоорганізації, а

саме: потенційних траєкторій розвитку системи багато і точно передбачити, у який стан перейде система після проходження критичного моменту неможливо в силу випадковості впливу зовнішнього середовища.

Висновки з проведеного дослідження. Отримані результати дозволяють зробити такі висновки:

1) стійкість розвитку економічних систем визначається періодичним повторенням паттернів стійкості на новому, більш якісному рівні, що забезпечується ускладненням їх інформаційного контуру;

2) паттерн стійкості органічно поєднує певний етап розвитку, який супроводжується численними флуктуаціями, та період дисипації, що характеризується поведінкою організації у точці біфуркації;

3) системність, комплексність та цінність сформованого інформаційного базису дозволяє зменшити амплітуду флуктуацій, а її максимально повне та ефективне використання наближає підприємство до стану рівноваги;

4) динамічний та турбулентний характер середовища функціонування компанії з часом призводить до втрати цінності інформації та призводить її до дисипативного стану;

5) генерування принципово нової інформації, її кількісно-якісне зростання дозволяє обрати найбільш прийнятний вектор подальшого розвитку підприємства у точці біфуркації;

6) перманентний еволюційний процес економічної системи у просторово-часовому континуумі продукується негентропійними властивостями інформації та підвищенням рівня компетенцій персоналу щодо її усвідомлення та використання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вольська О.М. Інформаційне забезпечення як інструмент прогнозування та планування переходу до сталого розвитку підприємства / О.М. Вольська, Н.С. Миколайчук // Економічні інновації. – 2013. – Вип. 54. – С. 34-42.
2. Зименко М.І. Інформаційне забезпечення механізму управління організаційною стійкістю виробничо-господарських систем / М.І. Зименко // Університетські наукові записки. – 2006. – № 1. – С. 317-321.
3. Лановська Г.І. Інформаційне забезпечення управління розвитком компанії / Г.І. Лановська // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1(1). – С. 196-198.
4. Лоханова Н.О. Інформаційне забезпечення системи управління економічною стійкістю підприємств / Н.О. Лоханова // Наук. пр. Кіровоград. нац. техн. ун-ту. Сер.: Економічні науки. – 2005. – Вип. 7, ч. II. – С. 163-170.
5. Ситніченко В. Сучасні системи менеджменту – основа сталого розвитку підприємства / В. Ситніченко, Г. Кисельова // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2004. – № 3. – С. 59-61.
6. Шандова Н.В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства / Н.В. Шандова // Економіка підприємств. – 2006. – № 9. – С. 169-173.
7. Гросул В.А. Теоретичні підходи щодо визначення сутності стійкого розвитку підприємства / В.А. Гросул, Г.С. Мамаєва // Сталый розвиток економіки. – 2012. – № 7. – С. 104-107.
8. Курдюмов С.П. Синергетика – новые направления / С.П. Курдюмов, Г.Г. Малинецкий. – М.: Знание, 1989. – 147 с.
9. Інновації: проблеми науки і практики: [монографія] / за ред. В.С. Пономаренко, О.М.Кизима, О.М. Ястремської.– Х.: ФОП Павленко О.Г., ВД «ІНЖЕК», 2010. – С. 222-241.
10. Козик В.В. Сутність, види та чинники формування економічної стійкості підприємства / В.В. Козик, В.Ю. Паньків, В.А. Гришко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.12. – С. 219-226.
11. Верба В.А. Управління розвитком компанії: теоретичні та прикладні проблеми сьогодення / В.А. Верба, О.М. Гребешкова // Економіка і управління: Научний журнал Национальной академии природоохранного и курортного строительства. – Симферополь. – 2009. – № 5. – С. 40-45.